

INGUNA BAUERĒ

MAZĀ
KLUSĀ
SIRDS

DĀRTA UN KRIŠJĀNIS
PIRMS TAUTASDZIESMAS

Vecpiebalga–Pēterpils

2018.

Noslēpums. Viņa ir atnākusi, lai parunātos par to. Ar Dievu. Kādreiz še stāvēja baznīciņa. Tagad tās vairs nav. Gandrīz simt piecdesmit gadi pagājuši, un laiks aizslaucījis visu, tikai ne atmiņas. Palicis arī noslēpums. Pagaidām. Viņa jūt: kāds ir sācis cilāt putekļus, un baidās. Tomēr nespēj noslēpuma vētītājam stāties ceļā, jo viņu gaitas nekad nekrustosies. Pa vidu stāv Laiks. Un Laikam viss ir vienalga.

Sieviete lēni pieliecas, paceļ dzeltenu kļavas lapu. To te lērumš – vecajā kapsētā, kas iespiedusies starp ātrgaitas šoseju un dažām aplupušām mājām, kurās sen neviens vairs nedzīvo. Koki un krūmi sakuplojuši savvaļā, ķeburainie zari atgādina kroplīgas ubagu rokas, kas stiepjas pretī lūgšanā. Pusaklas logu acis vēro vientuļo gājēju, caur vecuma miglu pūlēdamās saskatīt, kas viņa tāda un kāpēc atnākusi uz šo drūmo, ļaužu pamesto vietu.

Pēdējos gados, kad beidzot dzīvoja kopā ar vīru, kuru pazina mazāk par dažu svešinieku, viņa domās bieži te ciemojās. Nesteidzīgi apsēdās uz soliņa starp slāviskiem kapu krustiem un vērās mākoņos, kas peldēja virs pareizticīgo baznīciņas kupoliem. Krusts, pret kuru pagurusī ceļiniece noliekusies beidzot atspieda pieri, atšķīrās no citiem. “Še dus Dieva mierā Anna Baron un viņas divi brāļi,” vēstīja pabalojis uzraksts.

Lēnīgās gājējas soļi ir tik klusi, ka neiečaukstas ne lapiņa. Viņa nesteidzīgi klejo pa aizaugušām takām starp satrunējušiem, šķībiem krustiem, sarūsējušām metāla sētiņām un nezin kāpēc virszemē

izceltiem pelēkzaļiem, apsūnojušiem zārkiem, no kuriem daudzi ir mazi, mazītiņi. Tādos glabāja zīdainīšus. Viņa to zina, tikai savējos neatrod. Un baznīcas arī vairs nav. Tā esot sagrauta pēdējā karā.

Pelēkmelna, ziņkārīga vārna, sajutusi ko nelāgu, sabož spalvas, spocīgi ieķērcas un paceļas spārnos. Vientuļā gājēja neliekas par miera traucētāju zināt. Putns nevienam ļaunu nedarīs. Kā būs ar cilvēkiem, kas izcels gaismā viņas noslēpumu?

I

MĀTE

1847.

Rudens dienas ilgi pieturējās dzidras un skanīgas, saule gurdeni mirkšķināja zeltītās skropstas un vēsos rītos dzēra rasu no zirnekļu tīmekļiem, kas saausti smilgu galos. Beidzot tīrumos un dārzos ienācās laba raža, apcirkņi piebira pilni, un nupat piedzīvotie bada gadi aizslīdēja pagājībā. Koki birdināja lapas un puskailli pavadīja uz dienvidu pusi aizejošu dzērvju kāšus, kas ar savu klaigāšanu atgādināja par nāvi. Par nomiršanu, kas iespējama, arī dzīvam esot.

“Tev nav nedz mātes, nedz tēva,” Zīlīte bārās. “Nav. Vienkārši nav, un viss!”

Dārtēns klusēja. Zīlīte gvelza niekus, jo Dārtēna māte bija dzīvāka par dzīvu, un arī tēvs kaut kur esot – to, balsi pieklusinājis, Zīlītei vakar čukstēja mācītājs. Dārtēns paslepus pielīda aizdurvē un noklausījās, tāpēc zināja, bet nedrīkstēja iebilst, lai nedabūtu brāzienu par špionēšanu.

“Tu mani dzirdi ar’? Bandu bērns. Tāpat tu kā tavs brālis, un abi man uz kakla,” Zīlīte piktojās, jau mazliet pierimusi.

Viņas roka, apaļa un silta, pieglauda paspūrušos matus. Dažreiz tā noglāstīja arī Dārtēna galvu, bet tikai dažreiz. Zīlītei bija pašai savi bērni, ko mīlot, – leviņa un Krišs, Dārtēns tikai audzināšanā iedots, bet tāpat jau maiguma gribējās.

Meitēns samiedza acis un centās skatīties uz dusmīgo klaigātāju caur šaurām, šaurām plakstu spraudziņām. Zīlīte stāvēja pret spožo novakara sauli, kas nupat grima aiz mežu galiem, un viņas seju nevarēja sazīmēt, tikai gaišo matu vaiņagu ap galvu un tādus kā

ēnainus plankumus ģīmī – acis, degunu, muti, kas kustējās, izmetot skarbos vārdus.

“Ko lūri? Gribi, lai paņemu žagaru?” Zīlīte sarosījās.

Par ko viņa bārās? Kas tad tik briesmīgs noticis, ka ar pērienu jādraud? Nu labi, paķēra Dārtēns ogu lasīšanai krūziņu, no kuras audžumātei patika ūdeni padzerties, bet vai tad ātrumā apdomājās? Kad Jancis aicināja un Krišs jau pusceļā uz mežiņu, kur saaugušas tādas brūklenes kā īkšķa gali, visi ciņi sarkani!

“Vait’ nu es neredzu? Esi grābusi pirmo, kas pa rokai. Daudz tādā krūželē ielasīsi? Prātiņa nemaz galvā nav? Ogās jāiet ar lielo vāceli, palūk, tepat uz ķebliša nolikta tieši tādai vaj’dzībai, bet nē – ķer un rauj kā negauša penkokus,” Zīlīte atkal bārās, kamēr meitene izplāja sarkanu, spoži apaļu ogu kaudzi uz garā saimes galda.

Taisnība jau dusmulei bija, ka necik daudz krūzē neiešķīsi. Bet Dārtēns tak nebija vakarējais. Kad pietrūka vietas krūziņā, sacēla uz augšu krekla priekšu, iztaisīja tādu kā maisu un lasīja tajā. Tīras odziņas, nekādas skādes.

“Rādi redzēt man to kreklu! Ja būsi ar sulu noļeksējusi, dabūsi riktīgi pa stilbiem,” Zīlīte nerimās, tomēr krietni mierīgāk, jau meklēdama maizes kancīti, ko iedot meitēnam paskrubināt pēc gariem dienas darbiem.

Patiesībā Zīlīte bija laba un bārās tikai notes pēc, “lai neizlaistu to varzu pavisam par rupučiem”. Kas tā varza, tas skaidrs – Jancis un Dārtēns, un reizēm arī Krišs tika pieskaitīts, bet kas bija rupučī? “Tie ir tādi bērni, kas ceturto bausli negodā un vispār no Bībeles maz ko zina,” audžumāte skaidroja.

Dārtēnam bija astoņi ar pusi gadu, un viņa zināja, ka Zīlīte viņu mīloja. Ieviņu arī un savu miesīgo dēlu Krišu, un Janci, Dārtēna brāli, tāpat, tomēr viņu par visiem visvairāk. Jo Dārtēns bija mazākais, un mazie ir vismīļākie. Kaut arī bez mātes un tēva. Kaut arī bandu bērni, gāpšas un rupučī.

Ieviņa? Ieviņa bija Zīlītes vecākā meita, jaunkundze jau precību gados, un skaties vien, drīz nāks brūtgāni! Dārtēnam tikko devītā

vasara, leviņai otrtik. Ieviņas un arī Kriša tēvs bija Dārtēna un Janča vectēvs – Rudzīšu Andrejs. Tādi, lūk, sapiņķēti raduraksti. Par laimi, vectēvs nomira, kad Dārtēns vēl staigāja zem galda, tāpēc no viņa miers. Jo, kas gājis, tas aizgājis, un par tādu tik vien rūpes kā miršu vainadziņu uz kapsētu miroņu dienā aiznest.

“Cik vectēvam bija gadu, kad viņš mira?” Dārtēns tomēr gribēja zināt.

Zīlīte atmeta, ka gājis sešdesmit trešais. Vai dieņiņ, dzīvot ar tik vecu vīru!

“Bet viņš bija labs. Pārāk labs pret visiem. Arī pret tiem, kas nodarīja gauži. Varbūt tāpēc sirsniņa pārtrūka.” Zīlīte nošņaukājās un iztrina pa vaigiem miklumu.

Zīlīte bija Rudzīšu Andreja otrā sieva. Pirmo sauca Grieta, un viņa agri aizgāja veļos. Ar Grietu Andrejam arī bija bērni, astoņi gabali. Starp viņiem Dārtēna māte Anna, kuru reti dabūja Daibē redzēt (gandrīz nemaz, ja gribam pēc taisnības runāt), jo viņa kalpoja Limbažos “pie kungiem”.

“Nevis PIE kungiem, bet kungiem,” Jancis īdzīgi izmeta.

To Dārtēns nesaprata. To atšķirību. Bet Jancis i netaisījās skaidroties.

“Liec mani mierā,” norūca un pazuda savā kaktā, kur allažiņ kaut ko meistarēja.

Tai kaktā Dārtēnam ieeja tika liegta. “Ja manīšu ložņājam, āda pār kārti,” Jancis draudēja, un māšele zināja, ka labāk nemēģināt lielā brāļa pacietībai ar pirkstu bakstīt. Kad labi, tad labi, bet, ja saskaitās, tad no tiesas varēja iešaut, ka raibs gar acīm. “Dikti straujš iedabā gadījies,” Zīlīte reizēm purpināja. “Nezin kuram no ratu pakaļas izkritis.”

To arī Dārtēns nesaprata. Par tiem ratiem un izkrišanu. Jo vai tad bērni radās, pa ceļam braucot, un bira no ratiem kā zirņi no turzas?

“Nē, viņus atrod kāpostos.” Zīlīte piesarkusi smējās, rādīdama ne pārāk glītus zobu caurumus.

“Kāpēc tad tu vairs nemeklē?” mazā gribēja zināt.

“Tāpēc, ka man nav vīra,” audžumāte attrauca, un tur nu veselam vakaram pietika, ko galvu lauzīt, kāds sakars kāpostiem ar vīriem.

Tāpat arī par to, kāpēc Dārtēnu, kam taču, skaidri zināms, kaut kur Limbažos dzīvoja dzīva māte, visi sauca par bārenīti. Un Janci arī. Kāpēc?

Zīlīte tātad bija leviņas un Kriša māte. Krišs, tāpat kā Dārtēna turpat sešus gadus vecākais brālis Jānis, jau gāja lielo kalpu darbos tepat Ēņikos, bet leviņa nolīgta par muižas govju meitu un dzīvoja prom no savas saimes. Tas labi, jo, leviņai iztrūkstot, kambarī palika vairāk rūmes citiem.

Krišam jau auga ūsas, un arī Jancis paklusām stāpīja virslūpu, plūkājot savējās. Reizēm abi, kādā stūrī ielīduši, apsprieda puisi būšanas, un Dārtēnam, kas allaž pamanījās klusiņām pielīst tuvumā, bija jāspiež ausis ciet, lai nepaliktu traks no tām bezgoda sarunām.

Bez leviņas un Kriša vairāk bērnu Zīlītei nebija, jo pirms septiņiem gadiem nomira viņas vīrs, Daibes muižpagasta Ēņiku māju kalps Andrejs Rudzītis. Nu tas pats, kurš Dārtēna vectēvs. Vienu vasaru noslimojās, tad viņu aizveda uz Limbažu pilsētu pie daktera, bet tāpat neuzcēlās, jo sirds esot par daudz kusla.

“Paldies Dievam, ka aizgāja bez lielām mokām.” Kad mājā pieminēja vectēvu, Zīlīte allažiņ lika rokas uz sirds un nopūtās. Lai arī uz pusi jaunāka par savu paveco vīru, viņa to cieši mīloja.

Reiz Dārtēns paslepen pirtiņā noklausījās mājas sievu pļāpās, ka Zīlītei pirms leviņas bijis vēl viens bērniņš aizmeties, bet “izkritis ceļmalā”. Kā tad tā? Bērniņš izkrita, un māte nevīžoja pacelt, atstāja tāpat, lai mētājas? Vai varbūt viņu savāca kāds cits un paņēma audzināt, tāpat kā Zīlīte audzēja Dārtēnu?

Šis savādais notikums ilgi mocīja meitenes prātu, tomēr skaidri un gaiši pavaicāt pēc izskaidrojuma viņa nesaņēma. Varbūt kādreiz, kaut kad vēlāk. Un tie tik būs brīnumi, ja atklāsies, ka ceļmalā izkritušais kunkulītis atradies dzīvs, sveiks un vesels kādās svešās mājās! Varbūt pat muižā? Jo arī par muižkungu runāja, ka tas mētājot savus bērnus pa visu pagastu. Jocīgi. “Tās ir pieaugušo

darīšanas, nebāz degunu,” Zīlīte strauji aprāja Dārtēnu, kad tas sāka par muižkunga izmētātajiem bērniem prašņāt. “Nedod Dievs, kāds tavas runas izdzirdēs, tad mums no rīkstēm neizsprukt,” vēl piedraudēja.

Zīlītes īstais, kristītais vārds – Anna – sen visiem bija aizmirsies. Pie uzvārdu došanas, kas notika, kad Zīlīte vēl bija meitas gados, viņa tika pierakstīta kā Anna Zīlīt no Daibes muižas Pautiņiem, kas turpat blakus Pautiņu krogam uz ceļu krusta pagasta viducī. Jaunajā vietā Ēņikos, kur Rudzīšu Andrejs pēc Grietas nāves itin drīz ieveda otro sievu, priekšā jau atradās vairākas Annas, pie tam bija arī Rudzīte (viņa meita, tolaik gadus divpadsmit vecs skuķēns), tāpēc mājinieki ienācēju pasāka saukt par Zīlīti, lai vieglāk atšķirt, un tā tas iegājās.

Ļoti reti, tomēr gadījās vakari, kad Zīlītei sagribējās ar kādu parunāties “par veciem laikiem”, un tad Dārtēns klausījās, muti pavēris, it kā vārdi būtu mušas, bet viņas mute vārdes vēders, kam gardākas ēdmaņas nevajag.

“Mana Andreja pirmā sieva Grieta nomira pirms daudziem gadiem,” Zīlīte iesāka stāstāmo, domīgi vērdamās tumšajā lodziņā, aiz kura klusi zumēja nakts. “Viņa bija ļoti slima, vai die, kā nabadzīte mocījās, kamēr beidzot izlaida garu... Fui, bet tu neklausies, Dārtēn, ko es te muldu! Tādas pasakas nav priekš mazu bērnu ausīm,” stāstniece atjēdzās. “Vienīgi to paturi prātā, ka Grieta ir tavas vecāsmātes vārds. Lai tad, kad pašai būs bērni, vari izstāstīt. Katram cilvēkam jāzina, kā viņa senčus sauc un no kurienes nākuši.”

Par pirmo, proti, svešās Grietas nomiršanu, Dārtēnu liela ziņkārība nemocīja – pirmējokārt, viņa to jau zināja, un, otrām kārtām, visi, kas Dieva pasaulē ienākuši, no tās arī aizgāja, agrāk vai vēlāk. Vecāsmāte? Velis paliek velis, sauc viņu par vecomāti, Grietu vai Līzi, alga viena. Kad nav to mīļo rociņu, kas paauklē, vai siltās azotes, kurā ielīst asariņu noraudāt, tad vārds vien neko neizteic. Toties otrais – nu, ka cilvēkam savējie jāpazīst –, tur nu gan Dārtēnam vaicājienu pilni vaigi. Tik daudz, ka Zīlītei beigās jāsaķer galva un

jāsāk žņaudzīties, sak, ir jau vēls un bērnam laiks pie miera, un gan jau izstāstīs rīt vai parīt, un galu galā – vai nav viena alga, kad.

“Labi, parunāsim citvakar, tikai pasaki – vai mana māte ir smuka?”

“Smuka? Nuja,” Zīlīte izskatījās apmulsusi, vaigos iesitās sārtums, acis nolaidās un sāka taustīties gar rokām, kas akurāti gulēja klēpī, un nagi knibināja cits citu, un beigās jau skrāpēja strīpaino brunču drēbi, ka šņerkstēja vien. “Skaidra lieta, ka smuka, citādi taču... citādi viņu neņemtu pilsētā pie lielākā tirgotāja kalpot,” pēdējo Zīlīte kā skaldīt noskaldīja.

Kaut kā aizdomīgi ātri un skaļi. Kaut kā pārāk sirdīgi priekš vienkāršas atbildes uz vienkāršu jautājumu.

“Smukāka par tevi?” Dārtēns izšāva pirmo, kas ieskrēja mazajā prātiņā, un tūdaļ aprāvās, jo saprata, ka Zīlītei tas varētu nepatikt.

Tomēr viņa palika mierīga.

“Ko tur var līdzināt? Es par Annu esmu vienpadsmit ziemu vecāka. Vai jēdz maz, meitēn, ko tas nozīmē? Man jau piektais desmits pusē, un kāds tur vairs smukums, kad jaunās dienas vairs tikai sapņos parādās. Neviena vīra gabals uz manu pusi neskatās. Kam daiļoties?”

“Tad jau mātei...”

“Tavai mātei vecums klāt neķeras. Un viņa prot iznesties. Tomēr, kā smeijies, tāpat jau pēdējie rudzi rijā.” Zīlīte nejauki, tā kā griezīgi noirgojās. “Tad nu mūsu Anniņa ķer, ko var. Stāsta, ka ar to veco zaldātu Jurjevu... fui, nē, tas nu galīgi nav tavām ausīm, mazā auša! Liecies beidzot un guli nost, rīt agri jāceļas. Laiks labs, izlaidīsim govīs, un tev būs jāiet Mariņai palīgā ganīt. Guli.”

Kambara gaiss drusku smakoja pēc maitas. Pele vai žurka esot kādā caurumā iesprūdusi un nosprāgusi, Krišs teicās matījis.

Dārtēns dzirdēja, kā Zīlīte smagi ieguļas savā gultiņā istabas kaktā. Dēļi novaidējās, it kā tiem sāpētu, pēc tam gari nopūtās arī gulētāja un pēc neilga brītiņa jau krāca tā, ka kaķis aizbēga pagaldē.

Mēness aiz loga spīdināja gludu, apmierinātu vaigu kā resnais dzirnavnieks, kurš to vien darīja kā ēda. Kas tas par cilvēku, kam

ķešas allažiņ speķa ādiņām piebāztas, lai mute nekad nestāvētu mierā, Dārtēns prātoja. Viņš dzirnavnieku nevarēja ciest – kad gāja garām, smirdēja pēc slapja auna. Mēness gan bija skaists. Varbūt arī smaržīgs? Mūžu vecs, bet vienmēr jauns, nevis kā cilvēki, kuri ar gadiem sačākstēja kā sīpoli garajās virtenēs, ko saimniece rudenī karināja pie kambara sienas – kad tikko nokopa, kādu laiku turējās apaļi un cieti, bet uz pavasara pusi saļima un mizojot rādīja pussapuvušas serdes. Sēkla neesot laba, saimnieks žēlojās, vai arī kalpu galā mitruma par daudz. “Tad lai izkar pats sev virs gultas,” Zīlīte klusībā piktojās, bet, kad aprīma, piebilda:

“Nekas nav mūžīgs. Viss izbeidzas, kad pienāk laiks. Tāpēc jādzīvo, kamēr Dievs dod, un ar pateicību jāpieņem Viņa dāvanas.”

Vecāmāte Grieta... Kaut varētu viņu vismaz sapnī ieraudzīt, tad Dārtēnam būtu cilvēks, kas ir pašas un tikai pašas, nevis kā Zīlīte, kurai bez Dārtēna un Janča (tiem mazajiem nabadziņiem, kurus pašu māte atgrūdusi) vēl sava leviņa un savs Krišs – miesīgie bērni, par kuriem gādāt.

Un vectēvs Andrejs. Kad no pilsētas pienākusi ziņa, ka nomiris, Zīlītes leviņa esot briesmīgi raudājusi, jo tas viņai labākais cilvēks pasaulē. Tēvs tomēr. Par savējo Dārtēns neminējās dzirdējis pušplēstu vārdiņu. Vectēvu Andreju meitene neatminējās, tomēr apgalvoja, ka atceroties gan, jo domāja, ka Zīlītei tā patiktos.

“Nemuldi nu, muļķa bērns, tu tad tikko kājām sāki steberēt un nekādi nevari manu Andreju atminēties,” Zīlīte bārās.

“Nemuldu, nemuldu, nemuldu nemaz! Viņš bija liels, un viņam bija bārda!”

“Liels – jā, un arī bārdu reizēm atlaida.” Zīlīte samulsa.

Tomēr saprašana par to, ka pusotru gadu vecs knēvelis nevar atminēties tādus sīkumus, tomēr ņēma savu.

“Tu mani nerro, Dārtēn. Ej labāk, nomazgā muču. Galīgi mella novārtījusies, bet es pa dienu pārklāju migas,” audžumāte labsirdīgi uzbārās.

Zīlīte bija mīlīga. Sārta, balta, gaišu matu kroni ap galvu, tikai zobīņi švaki, tie mutē neturējās, izsāpēja un izbira, un neko tur nevarēja padarīt. Toties viņai bija siltas rokas un maiga dvēsele kā pūkainas lapas virspusīte, ko Dārtēnam patika paglaudīt. Tāpēc bieži gadījās, ka ļautiņi Zīlītei gribēja izkratīt sirdi, ja pašiem kas dzīvītē sametās. Vai arī vienkārši tāpat parunāties.

Arī ar savu Andreju Zīlīte līdzīgi saskatījās. Viņš gāja uz krogu remdināt bēdas un, kunga dūšā mājup stupīdams, arvien apstājās pie jauniņās Zīlīšu Annas mājeles “labam cilvēkam sirdi pakratīt”. Tik ilgi staigāja, tik ilgi kratīja, kamēr naivā meiča, pati to neapzinoties, iemīļoja skumjo, padzīvojušo vīru, kas brūķēja brandvīnu aiz bēdām par slimo sievu un astoņiem bērniem, kurus drīz nāksies vienam aprūpēt.

Zīlītei pašai arī nebija mātes; viņa nomira dažas nedēļas pēc meitiņas piedzimšanas. Tēvs izrādījās vājš cilvēciņš, bez sievas galīgi nekur liekams, lai arī šādus tādus darbus pieprata un kaut kā dzīvību izvilka, taču Pautiņos, kur labi ļaudis aiz žēluma atļāva viņam ar meitu apmesties, pavisam izlaidās – labāk sēdēja uz kroga trepītēm ar pastieptu roku nekā godīgi nopelnīja savu maizes riecienu. Zīlītei (toreiz vēl Annai) bija kauns, tāpēc viņa centās tēva neslavu piesegt, pati skriedama darbos, cik jaudas, un izauga par krietnu, čaklu un arī pietiekami izskatīgu meitu, kura gan nevarēja cerēt uz labiem preciniekiem, jo tukšajā pūra lādē svilpoja vējš.

Vai Dievs visu redz un izdara, kā cilvēkam labāk? Tieši par to Zīlīte iedomāja, kad padzīvojušais Rudzīšu Andrejs viņu, pavisam skuķi, aicināja sev klātgulēt. Tas notika, Grietai vēl dzīvai esot, un Zīlīte saprata, ka smagi grēko, tomēr nenoturējās. Andrejs bija tik mīļš, solīja auklēt un lolot, un tā neviens nekad nebija solījies, nekad visā mūžā! Andreja elpa smirdēja pēc brandvīna, tomēr Zīlītei tas nerieba, tieši otrādi – patika, jo tā bija drošāk, kauns pazuda patrepē, un viņa ļāvās...

Kad vēlāk kādi metās nozākāt Andreja meitu Annu par to, ka šai bez laulībām bērni, Zīlīte turēja muti. Viņa zināja, ka visādi var būt.

Visādi var gadīties. Ja ne laimīga sakritība, arī viņa pati aizietu pa netikles taku, uz kuras tas pats mīlais Andrejs uzvilka. Jo tajā neprāta laikā arī viņai aizmetās bērns. Tikai sagadījās, ka vienā naktī grēkā ieņemtāis klēpja auglis izputēja, ko neviens pat nepamanīja, jo bija vasara un Zīlīte paslēpās mežā.

Nākamajā ziemā nomira Grieta. Kad pēc tam Andrejs aicināja par sievu, viņa gāja palēkdamās. Kaimiņi gvelzās, trinās un zākājās, bet Zīlītei nu bija baznīcā godīgi pielaulāts vīrs un vēlāk, par spīti bažām, ka Dieva rīkste smagi cirtīs, atskrēja arī bērni – vispirms viens, kurš uzradās pirms laika un nedzīvs, bet pēc tam moži un veseli leviņa un Krišs.

Andreja dzīves teiku Zīlīte zināja no viena gala līdz otram. To viņš izstāstīja jau toreiz, kad abi paslepus satikās, un atkārtēja arī vēlāk, kad vakaros, kopā saspiedušies, sēdēja pie sveces kalpu gala gultiņā. Andrejam patika runāt, Zīlītei klausīties.

Andrejs bija Augstrozes muižas Ragaiņu māju saimnieka Ādama sestais, pēdējais, dēls. Viņa māte visu mūžu gremzās, ka tā arī nepiedzīvoja nevienu meiteni, bet tēvs staigāja, piepūtīties kā tītars, sak, kuram katram vis neesot tāda mācēšana – sataisīt sešus dēlus, ne reizi neiekrītot uz meiteni. Cits varbūt raizētos, kā lielo puiku varzu izbarot, bet Andreja tēvam nekādu bēdu. Viņš ar Augstrozes muižkungu sadzīvoja kā mīksta cepure ar karstu galvu, jo, kalpodams muižā par stārstu, vienmēr turējās darba devēja pusē un, kā smeļies, mācēja paziepēt tur, kur lāgā neslīdēja. Kam kauna nav, tas badu nemirst – ļaudis paklusām tenkoja par Ādamu, bet šis tik pasmējās: no latviešu skaudības audekla drīz sākšot kuģiem buras šūdināt – kā vējš iepūtīšot, tā aiziešot jūriņā, ka balta vīle pakalā, un ko tu gudram padarīsi?

Augstrozes muiža tolaik ietilpa Straupes draudzē un robežojās ar Daibes muižu austrumos un Rozbeķu muižu dienvidos. Ragaiņi stāvēja pašā pagasta viducī, lepni izcēlušies uz neliela pakalniņa – smukas un turīgas mājas, bet kā tās ar laiku sešiem dēliem sadalīt?

Pie uzvārdu došanas Ragaiņu Ādama saime pierakstījās par Rudzīšiem. Andrejs bija no visiem jaunākais, pastarītis, tāpēc palutināts, bet mīlīgu un satīcīgu dabu, kas nāca pūrā no mātes, ne no lielīgā Ādama.

To, ka saimnieka gods viņam tāls kā mēness vaigs debesīs, Andrejs saprata agri, tāpēc pieaudzis laicīgi sāka lūkoties pēc meitenes, kurai nebūtu brāļu un māsu, toties vecākiem piederētu saimniecība un tajā būtu vajadzība pēc vīra galvas. “Tu gan proti labi rēķināt,” apcēlās Andreja vecākais brālis Jānis, kad puisis paziņoja, ka precēs kaimiņu Rozbeķu muižas Vītoli māju saimniekmeitu Grietu. “Tikai vai esi izskaitījis, ka Grieta par tevi krietni vecāka un nesmuka arī? Kā ar tādu dzīvosi, kam negribas virsū skatīties?”

Vecāka? Tie daži gadi nekrita svarā, toties Vītoli bija brašas mājas, un meitas izskats Andreju vispār neuztrauca. Kad govī meklē pirkt, tai arī daudz acīs neskatās, bet prasa pēc pienīguma. Un nemaz tik neglīta Grieta nebija, kā Jānis muldēja. Deguns drusku paplats, un ausis stāvēja atstatu, bet, kad apsēja drāniņu, pēdējo vainu nemaz nevarēja pamanīt. Vienvārdsakot Andrejs bija ar Grietu mierā, un šī ar jauno vīru tāpat.

[..]